

hij ten krachtdadigste verwerpt, terwijl hij aantoonst dat de Duitschers zell de twee Deutsche soldaten, waarom het gaat, hebben neergeschoten.

Tijdens deze ondervraging wordt hem wat voedsel aangeboden: een weinig beschimmeld brood en een kruik water, waarop speeksel en sigarettenstompjes drijven. De priester weigert dit te nutten, alhoewel hij in vier-en-twintig uur niets gegeten heeft.

Een weinig daarna: nieuwe ondervraging. En ook hier hernaaft de priester zijne verklaringen. Hij stelt, ten slotte, voor een ernstig onderzoek in te stellen. Zulks wordt aangenomen. Een afschuwelijke soep wordt hem dan aangeboden.

Van Rocroi naar Petite-Chapelle is de geestelijke weer aan allerlei beledigingen en grofheden blootgesteld.

Te Petite-Chapelle gekomen, werd hem het zwijgen opgelegd. De inwoners werden bij de kerk tezamen geroepen, en het onderzoek begon. Allen beaamden de verklaringen van hun pastoor. Deze werd desondanks niet vrijgelaten en moest terug naar Rocroi, nadat men hem geweigerd had zich wat te verfrisschen en een hoed te halen, daar hij blootshoofds was sinds den vorigen dag.

Steeds weer klonken beledigingen en bedreigingen: Te Rocroi liet men hem aan het sarkasme van de soldeniers over, om hem dan naar de gevangenis te leiden. Hier kreeg hij wat brood en koffie.

Op zijn vraag, om zich even te mogen verwijderen, werd hem brutaal geantwoord: « Sterf daar! » De geestelijke moest dan in zijn hok aan zijn behoeften voldoen.

Slechts den volgenden ochtend werd hij vrijgelaten. Toen vroeg hij om de vrijlating van de zuster en Dumont, alsmede van de overste van het klooster te Petite-Chapelle, welke tijdens het

onderhoor der bevolking gevangen was genomen.

Men deelde hem mede, dat beide zusters reeds den vorigen dag waren teruggekeerd, maar dat Dumont niet in vrijheid kon worden gesteld. De E. H. Bastin bleef aandringen, totdat men hem eindelijk de invrijheidsstelling van Dumont toezegde.

En na treffend het Duitsch barbarisme te hebben gebrandmerkt, verwijderde hij zich, ten slotte, langzaam.

TE FRASNES-LEZ-COUVIN.

Drie Km. ten N. van Couvin ligt Frasnes-lez-Couvin. Op 25 Augustus 1914 had het verscheidene beschietingen te onderstaan.

De bevolking was voor een goed deel gevlucht, zoohaast de komst van de eerste uhlanen werd gemeld. De Fransche troepen namen stelling op de omliggende hoogten en voetvolk verschool zich met mitrailleuzen in verschillende huizen van het dorp.

Weldra begon de slag, welke eerst 's avonds eindigde. De Franschen trokken zich dan terug op Couvin.

Om 10 uur 's avonds hielden de Duitschers hun intocht. Zij gedroegen zich betrekkelijk goed tegenover de inwoners die gebleven waren, maar drongen met geweld in de verlaten woningen binnen, waar geplunderd en vernield werd.

Op Woensdag 26 Augustus trokken, gedurende den geheelen ochtend, troepen voorbij. Hier en daar werden reeds voorbereidselen tot het in brand steken van de plaats genomen.

Men handelde hier dus met voorbedachten rade. Daarvan zijn nog andere bewijzen.

Staf-officieren, die bij den pastoor van Frasnes

overnacht hadden, raadden hem herhaaldelijk, den 26^e 's ochtends, aan het dorp te verlaten.

Op een vraag van M. Malter, leeraar aan de Normaalschool van Couvin, aan een der officieren, die bij hem gelogeerd hadden, of men nu niets meer te vreezen had, antwoordde deze: « Ik geloof het niet. Maar, voegde hij erbij, er bevinden zich Saksers te Mariembourg; zij volgen ons, en hun geeft men af en toen een dorp te verwoesten. »

Twee jongelingen, die tijdens den slag van Mariembourg gevangen werden genomen, hoorden den 23^e een soldaat zeggen, dat Frasnes den volgenden dag zou worden platgelegd.

Deze getuigenissen bewijzen, dat het lot van Frasnes van te voren beslist was.

Tegen twee uur in den namiddag klonken schoten. Deze leidden de rampzalige gebeurtenissen in. Als eerste slachtoffer viel Joseph Remy, neergeschoten in zijn tuin, in bijzijn van zijn vrouw, zijn schoonmoeder en een buurvrouw.

Vervolgens doorstaken de Duitsche geweldenaars Camille Leclercq. Hij kon nog opstaan en vluchten, maar werd neergeschoten.

Désire Bertrand, opgesloten in een brandend huis, werd geveeld, toen hij uit den vuurgloed poogde te ontvluchten. Verschillende vrouwen werden eveneens vermoord. Twaalf personen, waaronder vier huisvaders, zijn dien dag gedood. Een half-dozijn huizen uitgezonderd, werd het geheele dorp in asch gelegd.

Den volgenden dag, 27 Augustus, herbegonnen de Duitschers hun bloedig werk. Op bevel van luitenant Lépine, werden de nog gespaarde woningen in brand gestoken.

Uit de lijdensgeschiedenis van de slachtoffers van Frasnes nemen wij nog het volgende over:

De inwoners, die op 26 Augustus waren aangehouden, werden op een plaats samengebracht en er deerlijk mishandeld. Zij werden voor mitrailleur geplaatst en met den dood bedreigd. De soldaten lachten dan om den doodsangst hunner slachtoffers.

Tijdens hun strooptochten, ontdekten de Duitsche plundersaars een gebrekkig grijsaard. Hem werd bevolen zijn huis te verlaten. Als hij er op wijst, dat hij niet gaan kan, nemen twee soldaten hem voorzichtig op en brengen hem naar het midden der Markt. En als zij bemerken, dat hij niet kan staan, wordt een stoel gehaald! Dan krijgt hij een tafel voor zich, waarop brood en boter wordt opgediend! Van een oogenblik, dat de Duitschers zich verwijderden om een groep gevangenen te ontmoet te gaan, maakt hij echter gebruik om weg te kruipen.

Tegen vier uur is geheel de gebleven bevolking gevangen genomen. De vrouwen worden van de mannen gescheiden en beide groepen geen beledigingen gespaard.

Een weinig later leidde men den pastoor op. Deze had men gevangen genomen, toen hij de deur der pastorie voor de geweldenaars opende en brutaal mishandeld werd. Reeds toen had hij aangeboden, voor het heil van zijn kudde te sterven.

Zijne komst werd met gehuil begroet. Nogmaals stelde de geestelijke het offer van zijn le-

ven beschikbaar. Ook zusters boden zich aan. Maar hun edelmoedig voorstel werd van de hand gewezen.

Eerst drie dagen later werden de gevangenen in vrijheid gesteld.

De pastoor onderging een waren Kalvariegang. De Duitschers namen hem mede, en heel den weg lang had de geestelijke, alsmede zijne lotgenooten, de smadelijkste behandeling te ondergaan. Ten slotte ondervroegen de Duitschers hem, en bevestigden de ter dood veroordeeling. Toen riep de geestelijke uit: « Ik sterf onschuldig, en ik beroep mij over dit onrechtvaardig vonnis bij de rechtbank van God! » Dit protest miste zijn doel niet en redde pastoor Moreau het leven.

's Anderendaags werden zeven zijner lotgenooten, waaronder Nicolas en de gebroeders Wanschoor, gefusilleerd. Men dwong deze slachtoffers, wien men de handen op den rug gebonden had, op een bank neer te zitten, en schoot hen toen af in den rug.

De te Frasnes gepleegde misdaden komen ten laste der 100^e, 101^e, 102^e en 103^e Saksische voetvolk-regimenten.

Op 16 September 1914 was Frasnes opnieuw het toneel van het Duitsche barbarisme.

Dien dag kwamen, uit de richting van Rocroi, 34 Fransche burger-gevangenen, uitgeput en ten einde krachten, te Couvin aan. Zij vormden twee groepen en waren onderling met koorden vastgebonden. De Duitschers beschuldigden hen van lijkrooverij.

Nadat een schijn-krijgsraad was gehouden, werden de gevangenen in de richting van Frasnes weggeleid. Op een gegeven punt van den weg verplichtte men hen de groote baan te verlaten en, door de velden heen, bereikte men de « carrière du Lion ».

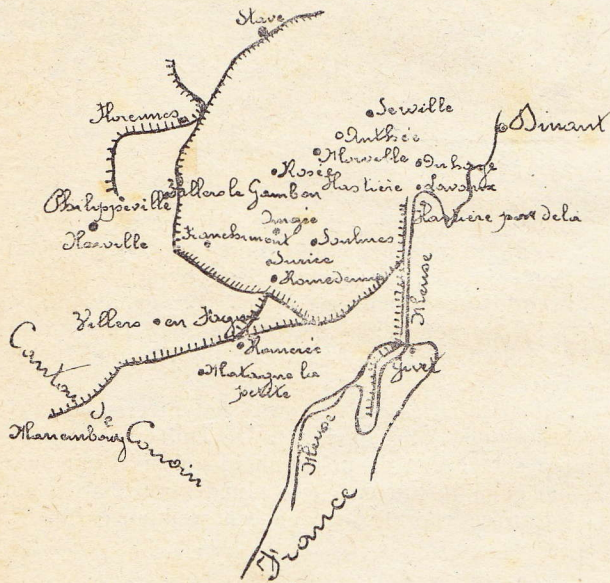
Het toneel, dat zich hier heeft afgespeeld, werd, buiten de beulen, door niemand bijge-

woond. Dat het evenwel afgrijselijk moet zijn geweest, bewijst de afzichtelijke toestand, waarin men de lijken der arme slachtoffers heeft teruggevonden.

Op het geluid der fusillade kwamen talrijke soldaten van Frasnes en Couvin toegelopen. Hun beestachtig cynisme vond hier nogmaals gelegenheid zich in al zijn afzichtelijkheid te uiten. Zelfs voor den dood kenden zij geen eerbied.

Moeten wij er bijvoegen, dat deze slachtoffers onschuldig waren aan het schandelijk misdrijf, waarvan de Duitschers hen beschuldigden? Ten overvloede hebben papieren, die men op hen gevonden heeft, bewezen dat het brave lieden waren uit de streek van Montmirail (aan de Marne). De Duitschers wisten niets beter te doen, om hun misdaden te verontschuldigen, dan valsche beschuldigingen uit te spreken.

Zoo ging het steeds in België, waar het « Man hat geschossen », en de francs-tireurs-legende er immer werd bijgehaald; zoo ging het ook in Noord-Frankrijk.

TE ROMEDENNE.

Op de baan van Florennes naar Givet ligt Romedenne. Er woonden zeshonderd menschen.

Den 23ⁿ Augustus 1914 zag men er gansche drommen burgers en Fransche soldaten. Het Fransche leger, zwichtend voor de overmacht, had de hoogten van Dinant verlaten en trok terug, de verschrikte bevolking meeslepend.

Den 24ⁿ donderde het kanon. Op de hoogte van Surice zag men de barbaren verschijnen, die deze laatste plaats te vuur en te zwaard hadden gezet.

Fransche mitrailleurzen waren aan de kerk opgesteld en maakten vreeselijke gapingen in de Duitsche gelederen. Niet bestand tegen 't Fransche vuur, trok de vijand op Franchimont terug, dat om 9 uur 's avonds begon te branden.

De inwoners van Romedenne hadden zich allen op de hoogte in de bosschen verscholen, doch

ziende dat in hun dorp alles rustig bleef, keerden enkele dorpelingen tegen den morgen terug.

Helaas! Het zou hun slecht bekomen! De Duitschers keerden ook terug, beukten de deuren in en joegen de inwoners de straat op.

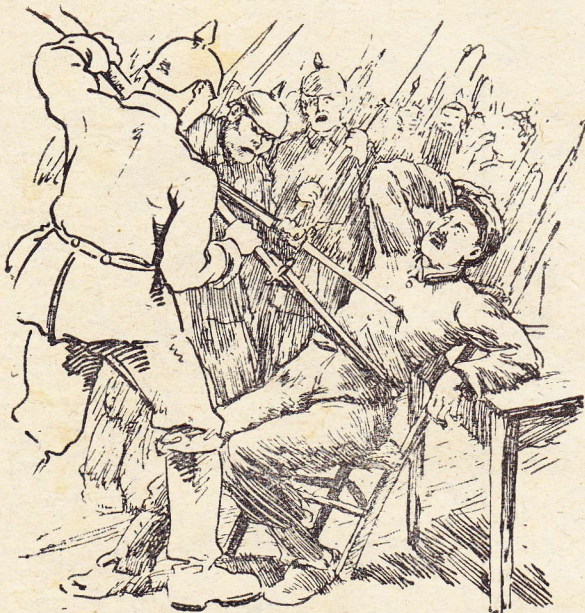
Vier vrouwen werden rug tegen rug gebonden, met zulke brutaliteit, dat het touw in hun vleesch drong.

Ook bemerkten de Duitschers drie ouderlingen, waarvan twee zeventigjarigen. Welke foltering zou men deze oudjes aandoen? De overste bemerkte een kar, dwong het drietal in de berries te staan en joeg hen de scherpe helling van den berg af. Arme oudjes! Ieder oogenblik greinsde de dood hen aan. De schurken lachten om hun grooten angst.

Beneden wachtten hen andere Duitschers op. Zij dwongen een anderen ouderling, van 75 jaren, den genaamden Hingot, die door een leven van ontbering idioot was geworden, op de kar plaats te nemen, en bevalen deze de hoogte op te voeren. Onder zweepslagen en vloeken, konden de sukkelaars de kar naar boven krijgen; 't was een onmenscheijk pogen in doodsangst en miserie. Hijgend en met wild-slaande harten, bedekt met zweet, het gelaat verwrongen onder de paarsche, opgezette huid, bleven de oudjes staan voor het huis van een zekeren Maurice Collard, een man van 88 jaren. Ook hij moest de kar op. Vóór zijn oogen stak men zijn huis in brand.

Daarop werd de kar naar een zeer steile, door het water uitgevreten berghelling gebracht en naar beneden gestooten. Bij mirakel ontsnapten ze alle vijf aan een wissen dood. Beneden liet men ze liggen en werden niet meer verontrust.

De Deutsche moordwoede had zich naar an-

dere zijde gewend. Het dorp werd in brand gestoken. Van de 120 huizen van Romedenne werd er geen enkel gespaard. Ook de kerk vormde welara slechts een vuurgloed. Een Franschen gekwetsten soldaat wierp men de vlammen in.

Een Fransche soldaten waren te Romedenne gesneuevd. Een gekwetste had zich kunnen redden, en was verscholen in een café. De Duitschers maakten hem met bajonetsteken af, joegen de bewoners de straat op en wilden hen neerschieten, toen zij een verdacht gerucht hoorden en op den loop gingen.

Maar anderen zouden voor hen boeten!

Teruggekeerd, gingen zij een nog gespaard huis binnen, zagen op de kast een portret van een Belgisch soldaat, grepen daarop den bewoner, Emile Collard, 15 jaren oud, vast, sleurden hem over de straatsteenen en staken hem bij de statie overhoop.

De echtgenooten Penasse en Bastin kwamen op dien stond met hun vijf kleine kinderen voorbij. Zij werden vastgegrepen, tegen den grond geslagen. De heer Bastin werd omvergeschoten en van zijn geld beroofd. De overigen werden naar een weide gedreven. Penasse en drie zijner kinderen, evenals vrouw Bastin en haar pasgeboren kind, werden door de bandieten door den kop gebrand. Vrouw Penasse was niet getroffen en vluchtte. Een kogel deed haar ten gronde stuiken. De bruten verbrijzelden haar verder met koltslagen den schedel.

Van beide families bleef alleen de tienjarige Penasse in leven en kon, na zorgvuldige verpleging, gered worden.

Dienzelfden dag werden nog twee lieden vermoord, en later vond men nog de lijken van drie onbekenden.

Wat er nog te Romedenne aan bewoners overbleef, werd als gijzelaars weggevoerd, afgeranseld, gebrutaliseerd, half lam en stuk geslagen. Een officier liet de sukkelaars, van den onderpastoor aan het hoofd, loslaten.

De verwoesting van Romedenne werd gepleegd

door de 104e, 106e en 102e Saksische regimenten.

Van Romedenne uit, trokken de Saksers naar Romerée, dat zij systematisch plunderen en in brand staken, en vielen verderop Frankrijk in, waar zij, ter blijde intrede, de twee eerste dorpen, Fépin en Haybes, door de vlammen lieten verteeren.

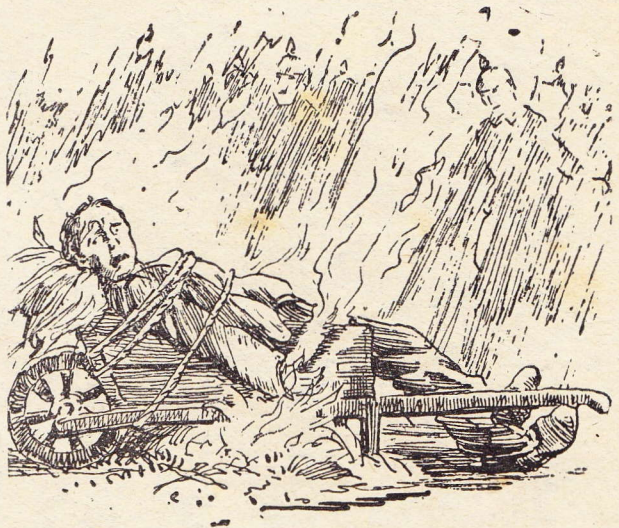
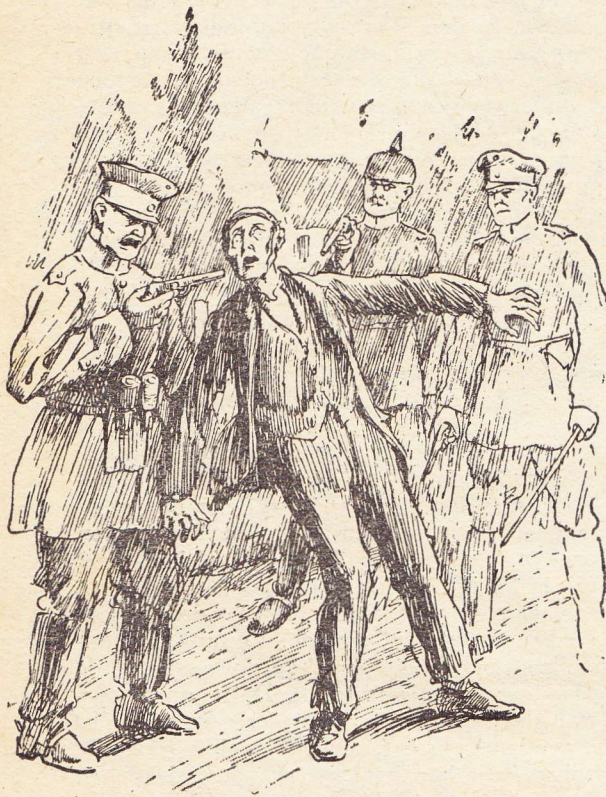
Te Matagne-la-Petite was het meerendeel der bevolking tijdig gevlucht. De Duitschers maakten echter van de gelegenheid gebruik, om naar hartelust te rooven en te plunderen: paarden en hoornvee vooral vormden een welkomen buit.

TE FRANCHIMONT EN OMSTREKEN.

Deze gemeente, die wat hoogerop naar Philippeville ligt, kreeg ook het bezoek van de Duitschers. De bewoners waren er gelukkig gaan loopen. De nacht werd verlicht door den brand der huizen. Op alle nokken en daken kraaide de roode haan. De eenige lieden, die er nog gebleven waren, twaalf in getal, werden aangehouden.

Pastoor Patron, meer dan 70 jaren oud, werd met elf parochianen stevig vastgebonden, gelijk, volgens een getuige verklaarde, Westfaalsche hespen. Zij werden op een weide samenge trost, en de regen, die gedurende dien ellendigen langen nacht zonder ophouden viel, doorweekte merg en been.

De pastoor werd vreeselijk gemarteld. Men wierp hem in een put en diende hem kolfslagen toe, tot zijn arm lichaam er van kraakte en bont

en blauw uitsloeg. Een officier wilde er met zijn paard overheen maar de pastoor kon gelukkig ontspringen.

Een feldwebel zei hem lachend: « Ik haat de Roomsche Kerk, daar de katholieke priester een dief en een brigand is! »

De oude pastoor antwoordde niet, maar op dien stond kwam het in hem zoo bitter op, langs welken kant de bandieten en de dieven waren.

Te dien stonde kwam een inwoner van Surice voorbij het veld. Een soldaat mikte en legde hem ten doode.

Vaderje Demeuldre, die ook reeds de 70 achter den rug heeft, wordt door de Duitschers gevat. Men speelt er balleke-pak mede. Het mannetje struikelt en op denzelfden stond wordt hij door den kogel uit een revolver neergebliksemd.

Jean Scieur en Alzire Anciaux worden uit hun schuilhoeken gejaagd, door kolfslagen bewerkt, en om prijs doorsteken soldaten hen met de bajonet.

De twaalf gevangenen werden eindelijk tegen den avond losgelaten, behalve Emile Demeuldre, die door al de voor zijn oogen geziene gruwelen bijna de rede verloren heeft. Hij alleen werd achtergehouden en door drie officieren neergeschoten. Hij viel, zonder één kreet te slaken, als een steen neer.

Dezelfde soldaten hielden te Villers-le-Gambon, een paar kilometers verder, eveneens leelijk huis. Zij plunderden, brandden, schoten verscheidene inwoners dood en verlengden den doodstrijd hunner slachtoffers door langdurige folteringen.

Zes kilometer verder, ten Zuiden op, ligt Villers-en-Fagne. Den 25ⁿ Augustus, komend van Merlemont en Roly, rukten de Duitschers het

dorp in. 't Was mistig weêr. De Franschen lagen op loer en schoten van Matagne hun kanonnen naar hen af en brachten er velen om het leven. Om zich te wreken, staken de Duitschers meer dan vijftig huizen in brand.

Al de mannen van Villers-en-Fagne werden gevangen genomen, geslagen, gemarteld. De dorpsonderwijzer, Adelin Woime, droeg een revolver bij zich. Men vond dezelve op hem, en hij werd verplicht het wapen in de hoogte te houden. In die houding werd hij gefusilleerd.

Hubert Noël wilde vluchten, maar werd dadelijk neergeschoten. Ook werden andere inwoners door den kop gebrand. Een oude onnoozelaar, Cély Dumont, werd op een kruiwagen gebonden, waaronder men het vuur legde. De ongelukkige kwam erbarmelijk in de vlammen om.

Kerk en huizen werden van alles beroofd. De inwoners, die men nog vinden kon, werden opgejaagd; als slaven werden zij van links naar rechts meêgevoerd en leefden op die enkele dagen een gansch leven van angst en lijden.

Te Neuville, op een uur afstands van Villers-en-Fagne, trok op 25 Augustus een Deutsche patroelje voorbij. Andere soldaten volgden. In een hoeve vonden zij de vleugels van een vliegtuig en staken daarom een paar woningen in brand. Een Fransche gekwetste soldaat begint op hen te schieten, velt een paard en zijn ruiter neer. De uhlanen staken hun brandstichting en achtervolgen den Franschman, dien zij eindelijk kunnen vermoorden. Hierop keeren zij terug en steken al de huizen van Bois-de-Neuville in brand.

Een Belgisch soldaat en een paar inwoners ontvluchten een huis, om zich in de bosschen te verschuilen. Zij worden ontdekt en neergeschoten.

Te Villers-Deux-Eglises herhalen de Duitschers hun plunderingen en leggen verscheidene huizen in asch.

TE SURICE.

Die naam verwekt een verschrikkelijk visioen. In evenredigheid is Surice de ergst getroffen plaats van België geweest.

Surice is een klein dorpje, ver van groote banen en spoorwegen afgelegen; het is bewoond door een zeshonderdtal landbouwers.

De horden van von Einem, op den voet door de Saksische bandieten van von Elsa gevolgd, komende van Malmédy, trokken er over heen.

Voet voor voet moeten zij door ravijnen en bosschen de Franschen verdringen. Het kost hun honderden aan doden en gekwetsten. Hun razernij stijgt ten top. Hun kolonel bevindt zich onder de gesneuvelden.

De Franschen gaven de bevolking den raad, hun woningen en het dorp te verlaten en een veilig onderkomen in de bosschen te zoeken.

Anderen, onder wie de pastoor en dokter Jacques, raadden de bevolking aan te blijven.

« Waar zoudt ge toch henen gaan, zei de dokter, om veiliger te zijn dan te Surice? »

En, op een paar uitzonderingen na, bleef men.

Het vertrouwen in de Duitsche moordenaars zou ellendig beschaamd worden.

De 25^e Augustus brak aan. De Franschen trokken om 8 uur af. Een weinig daarop werd het dorp door de Duitschers bezet. De bewoners zaten in hun kelders verscholen. De kogels knetterden tegen de muren, daar het gevecht hernomen werd.

Plots klonken op de deuren de zware slagen van de Duitsche kolven. De huizen worden geplunderd en in brand gestoken. Het dorp is weldra één vuurzee.

Den 26ⁿ komen er nog meer Duitschers. Het kasteel Diericx staat nog recht. Daar bevinden zich, naast de bewoners, drie priesters, die er een veilig schuiloord waren komen zoeken: de pastoors van Anthée, Onhay en priester Gas-

pard. Hun zicht werkt op de Teutonen als het roode doek op den stier. Zij worden gevat, gebonden, naar buiten gestampt, gebracht naar een plaats die men « Aux Fosses » noemt. De groep werd onderwege nog aangedikt door gevangenen, die men links en rechts gevat heeft. Ook de pastoor van Surice, priester Poskin, wordt vooruitgeduwd. Hij wilde den generaal te voet gaan vallen, hem smeeken zijn parochianen te beschermen. Men jouwde hem uit, deed de karwats om zijn ooren bloeden. Zijn oude moeder van 80 jaren werd uit de pastorij gehaald, alsook zijn zuster. De opzichter Schmidt, zijn zwager, diens vrouw en vier zonen werden bij d groep gedreven.

De gevangenen komen ter plaatse, waar hooge officieren luidruchtig redetwisten. Plots nadert een officier, het hoofd met doeken omwonden; valsheid ligt in zijn blikken. Hij neemt deel aan de bespreking. Een ander officier nadert de gevangenen en zegt hun, dat een meisje van 14 jaren een Duitschen kolonel gedood heeft, dat er verschrikkelijk wraak zal genomen, maar alleen de mannen zullen gefusilleerd worden. Een luide kreet van verzet stijgt op. Vermits de mannen zullen sterven, eischen de vrouwen hetzelfde lot. Het oogenblik is tragisch. De mannen worden van de vrouwen en de kinderen gescheiden. Het wee is overgroot. Onverbiddelijk gaan de Duitschers met hun beulenwerk voort. Degenen die den dood ingaan, biechten aan de aanwezige zijnde priesters. De laatste absolutie werd hun gegeven. Zij zijn thans bereid. Allen zijn kalm en zullen als mannen weten te sterven. Een bevel weerklinkt. Schoten scheuren de stilte, weergalmen langs bergen en dalen. Men gaat van man tot man en lost een schot in het hoofd, dat de hersenen doet opspatten. Wie nog roert, wordt verder het hoofd met revolverstampen in spijs geslagen.

Vijf priesters bevinden zich tusschen de slachtoffers. Daar bevindt zich ook de lichtgelovige dokter Jacques onder, die op de Duitsche eerlijkheid betrouwde. Naast hem zijn zoon, een kind nog. Een pas van hem af liggen M. Schmidt, toezichter van het lager onderwijs, en Auguste Durdu, schepen der gemeente, en zijn schoonvader. Tesamen een afschuwelijke hoop van een zestigtal doden.

En wijl dit bloedige drama op deze plaats wordt afgespeeld, geschieden er langs alle kanten van de gemeente gemeene slachterijen. Overal wordt er gefusilleerd, al de wegen zijn rood van bloed. Hartverscheurende tooneelen hebben plaats, door geen mond te vertellen, door geen pen te beschrijven.

Een moeder stoot dolle kreten uit. In een geweldige poging van de hoogste ontroering schijnt zij haar hart in de lucht te slingeren, God en de menschen haar wanhoop toe te schreeuwen. Van haar vier kinderen bleef de arme moeder Burniaux nog een zoon over, haar lieveling, haar Gaston, 21 jaren oud. Als een leeuwin vliegt zij er naar toe, valt hem om den hals, schreeuwend:

« Neen, neen, deze zult gij niet hebben! Achteruit, judassen, beulen! Achteruit! »

Maar lachend slingeren de woestaards de wanhopige moeder weg. Een stond later, en ook haar Gaston gaat zijn drie broeders in den dood volgen.

De zon van dezen heerlijken zomerdag zit achter zware brandwolken. Er hangt een reuk van bloed en dood in de lucht. Alles is rood: de vlammen, de huizen, de straten, de wegen. De aarde drinkt bloed.

Een negentigjarige grijsaard, Charles Colot, staat op zijn dorpel, wordt aangeschoten en zijn lichaam wordt door de vlammen verteerd.

Elie Pierrot vlucht met zijn vrouw en lamme schoonmoeder. Het oudje rust op een fauteuil. Een troep bandieten versperren hem den weg. Eenige stonden later is hij een lijk.

Een oude vrouw, Adèle Soumoy, ligt ziek te bed. Men steekt de vlammen aan haar huis; zij komt ellendig om.

Zoo bloedt gansch het dorp uit. De lijken worden van al hun geld beroofd. De toezichter Schmidt ontsteelt men drieduizend frank. Dokter Jacques een even groote som.

Na de slachtingen worden de vrouwen bijeengegetrost en naar een naburig dorp gedreven. Men verbiedt hun terug te keeren. En, terwijl zij gaan, de droeven, brandt achter hun rug hun lief dorpje af.

Dit is gebeurd op die droeve dagen van 25 en 26 Augustus 1914.

De apachen voltrekken hun werk. Wat nog rechtstaat, fakkelen zij neer.

Den 26ⁿ Augustus, om 8 uur 's morgens, trekken de 104e en 107e Saksische regimenten voetvolk af. De eenmaal zoo lachende gemeente is niets anders meer dan een puinhoop, waarover de stilte des doods hangt.

TE HASTIERE-PAR-DELA.

Terwijl Dinant den 23ⁿ Augustus brandde, kwamen de Duitschers om drie uur in den namiddag te Hastière-par-delà. Het dorpje, dat slechts 350 inwoners telt, lag daar zoo schoon op den rechteroever van de Maas. Lieve villa's, lusttuinen, zomerverblijven, waren er verscholen in het groen, dat hooge heuvels dekt.

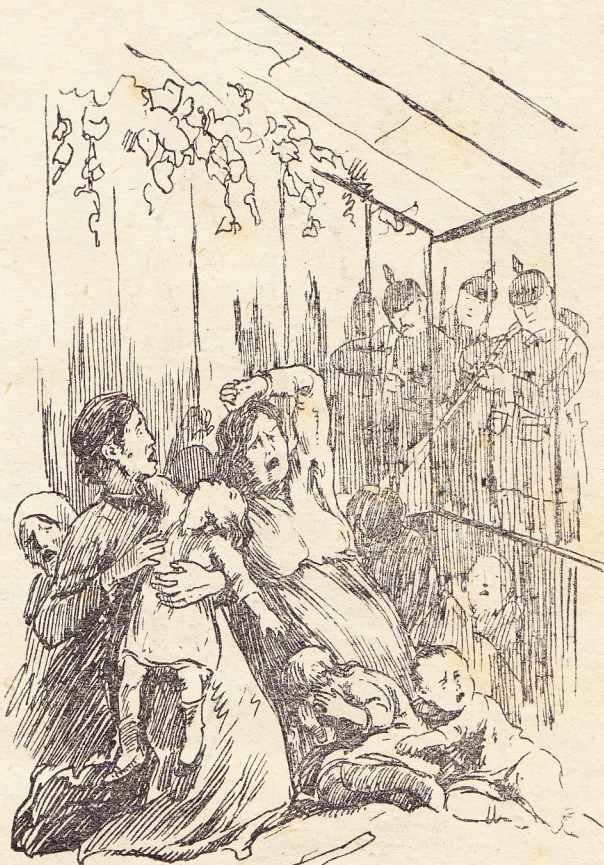
De strijd tusschen beide legers wordt hardnekkig voortgezet. Stap voor stap dringen de overmachtige Duitschers de moedige Franschen achteruit. Er werd soms uren en uren gevochten om het bezit van één plekje, en het kostte den Duitschers geweldig veel volk.

Vandaar hun woede. Hun moordzucht, eenmaal ontketend, kende geen grenzen meer.

Na een gevecht, dat 16 uren duurde, konden de Sakkers den anderen oever bereiken.

De bewoners waren meest allen in hun kelder gevlucht. Velen bevonden zich in de woning van dokter Halloy. Zonder genade werden achttien inwoners, met den dokter aan het hoofd, neergeschoten.

Van de 120 huizen en villa's bleven er, na den doortocht der barbaren, slechts 15 meer recht.

TE ONHAYE.

Sinds 10 Augustus lagen de Franschen hier. Den 15ⁿ leverden zij den Duitschers een verwoed gevecht, dat hen belette Dinant te vermeesteren.

Den 23ⁿ kwam de vijand met sterke machten terug, en te Onhaye had een verschrikkelijk gevecht met de bajonet plaats. Het duurde gansch den nacht. In den morgen van den 24ⁿ waren de Duitschers meester van de plaats. Hier en daar staken zij de huizen in brand, en dwongen aldus de Franschen, die zich daarin verschanst hadden, ze te ontruimen. Met de bajonet baanden dezen zich een weg door de Duitschers, welke als wilde dieren schreeuwden. Stijf van schrik hoorde de in de bosschen gevluchte bevolking dit ijselijk rumoer aan.

Het eerste werk der Duitschers, toen de Franschen verdwenen waren, was plunderen, brandstichten, de inwoners laf vermoorden. In een serre vonden zij vrouwen en kinderen opeengepakt; zij vermaakten zich, de lafaards, met in den hoop te schieten.

Hier, zooals elders, de gewone gruwelen. Grijsaards werden voor de Duitschers uitgedreven en dienden hun tot schild. De Franschen durfden niet schieten; maar de ouderlingen lieten zich van een helling glijden, en toen was het uur voor de ellendelingen geslagen. Zij werden afgemaakt als honden.

Honderdveertien huizen werden de prooi der vlammen; behoudens de kerk en een twaalfstal woningen, die in de diepte stonden, bleef er niets meer van Onhaye over.

« Daar is er een! »

Deze bevestigde de verklaring van de vrouw, en aldus werd het dorp gered.

TE ANTHEE.

Dit mooi dorpje is thans een puinhoop. Voor den oorlog stonden er 76 huizen. De Duitschers hebben er 73 van in asch gelegd. Te Maurenne, dat van Anthée afhankelijk is, werden er 41 op 54 verbrand. De kerk heeft slechts haar behoud aan haar sterke muren te danken. De bandieten hadden er de stoelen torenhoog in opgestapeld, het vuur er aan gestoken, maar 't mislukte! Verscheidene inwoners hadden hun heil te Surice gezocht, maar liepen, helaas! den wolf in den muil. Velen hebben daar hun dood gevonden, onder wie pastoor Piret, dokter Jacques en zijn zoon. Deze laatste was pas zestien jaren oud, zeer tener en bleek, nog een kind. De beulen aarzelden een oogenblik; dit ziende, wilde de moeder al gauw haar jongetje naar zich toe halen, maar de officier verstond het aldus niet.

« Ik wil niet sterven! zei de kleine Jacques schreiend. Ik ben te jong! »

De officier stak den arm vooruit, het lot van den knaap was beklonken. De kogel!

Jos. Libert, van Maurenne, was ook naar Surice gevlucht, met zijn dochter Marie en anderen. Daar werd hij, naast zoovele inwoners van zijn dorp, omgebracht. Zijn dochter vluchtte. Een kogelregen werd haar achterna gezonden; beide armen werden doorboord. Zij zonk neer. Een der beulen naderde het slachtoffer en kwetste haar vreeselijk met zijn bajonet in de borst. Gansch haar kleed lag rood onder den bloedgulp en zij viel machteloos. Naast haar schreeuwde haar tweeling van zes jaren. Een soldaat naderde en vroeg:

« Wilt gij, dat ik u den genadeslag geef en uw twee kinderen dood? »

TE GERIN.

Gelegen op twee kilometer van Onhaye, ontving deze gemeente, op 24 Augustus, het bezoek der Saksers van het 178^e regiment, die aan de vernieling van Dinant hadden deelgenomen.

« Man hat geschossen! De pastoor heeft tegen ons gepredikt! » huilden zij, terwijl de deuren onder hun bijlen bezweken, en alles geroofd werd wat niet te heet was noch te zwaar.

Een vrouw, zonder vreeze, trad op den officier toe en sprak hem onvervaard aan:

« Mijnheer, zeide zij, men heeft niet geschoten en de pastoor heeft geen woord van opruijng gesproken. »

« Men heeft wél geschoten! » raasde de officier.

« Wanneer dan? »

« Gisteren, om negen uur in den avond! En het dorp zal daarom plat gelegd worden! »

« Dat kan niet, antwoordde het meisje koelbloedig. Gisteren avond, om negen uur, zaten er twintig Duitschers in mijn huis, en niemand heeft geroerd. »

« Waar zijn die soldaten? Zoudt gij hen herkennen? »

« Ja! » antwoordde zij.

Hij wandelde met haar door het dorp. De ongelukkige begon te wanhopen, toen zij al meteens uitriep:

Zij smeekte om erbarmen, en hij ging heen. De vrouw viel voor de tweede maal in onmacht. Toen zij tot het bewustzijn terugkeerde, bevond zij zich in het Roode Kruis van Waulsort.

De inwoners van Anthée en Maurenne werden aanvankelijk allen gevangen genomen. Velen onder hen moesten vóór de troepen uit gaan, dienden tot schild. De anderen werden geslagen en gefolterd. Eerst werden zij in de kerk gestoken, om ongehinderd te kunnen plunderen. Daarna werden zij op eene weide gejaagd. De officier, met beestachtig uitzicht, joeg zijn paard onder hen, deed het springen en steigeren, roepend:

« Gij allen kapout! Mannen kogel, frauën bajonet! »

Op deze bedreiging schreide iedereen; allen staken de handen wringend naar omhoog, smeeënd om genade.

Naast hen lag het lijk van een man, een genaamden Hierge, dien de bandieten gedurende gansch den nacht hadden gemarteld. Zij hadden hem tot mikpunt genomen en, het hoofd en hart zorgvuldig sparend, hun kogels door hem gejaagd. Hij was doorspiesd als een zeef.

De heer Adolf Burton wil in zijn brandend huis nog een kostbaarheid halen. Hij wordt neergeschoten! Elders nog wordt Felicien Baudoin aan een ander man gebonden, en beiden sterven onder den kogel. Vrouw Crepin en haar man worden eveneens gefusilleerd. Verscheidene in vakantie zijnde vreemdelingen worden ook gedood.

Na onzeggelijk lijden wordt de bevolking losgelaten, en de beulen trekken verder, steken Rosée in brand en vallen op Hastière-Lavaux, waar zij rond de brandende huizen dansen. De maalder wordt gebonden en, op den stond dat de kogel hem gaat neerleggen, zegt hij goeden wijn te bezitten. Hij haalt hem uit den schuilhoek. De Duitschers proeven en zeggen: « Vin bon! Vous rien! » (Uw wijn is goed! U zal niets geschieden!)

Maar de mulder betrouwde de kerels niet goed en bij de eerste gelegenheid ging hij op de vlucht.

* * *

Te Hermeton-op-Maas, op vier kilometer van Hastière, verwoestten de bandieten van von Hausen, bevelhebber van het 3e leger, 71 huizen en schoten er negen mannen neer.

De pastoor van Weillen kon op het laatste oogenblik zich als knecht verkleeden, en zich op 't kasteel van Falaën verbergen. Daar moest hij de Duitschers aan tafel bedienen, maar doet het zoo onhandig, dat zijn onbeleefde gasten hem bedreigen.

Hij verontschuldigde zich, dat hij slechts enkele dagen in dienst was en nog niet op de hoogte. Zekeren dag, dat hij ongeschoren den prins von Reuss bediende, voer deze tegen hem uit en maakte hem uit voor « smerigen zwijnhond ». Een ander maal heette hij hem « grooten luiaard », omdat hij vergeten had het bed van zijn Doorluchtigheid op te maken.

Te Waulsort, het lieve Maasdorpje met zijn bloeiende tuinen, vermoordden de beruchte Sakkers 13 personen en vernielden twaalf huizen.

Bij den doortocht der Duitschers te Stave werd de bevolking uit haar huizen gejaagd. Allen moesten knielen en de armen in de hoogte steken. De officier kondigde aan, dat zij zouden gefusilleerd worden; 85 huizen werden de prooi der vlammen. Op een paar na, werden hier geen inwoners vermoord, maar wel gemarteld en van alles beroofd.

Te Oret, zeven kilometer ten Noorden van Florennes, werd den 23^{en} Augustus een hevig gevecht tusschen Fransen en Duitschers geleverd. Meer dan 1200 Duitsche lijken lagen in een groote zandgroeve. De bevolking moest gedurende twee maanden aarde aanvoeren om dit reuzengraf te vullen en de lijken te dekken.

Ten einde zich over deze nederlaag te wreken, staken de barbaren 67 huizen in brand en fusilleerden zij eenige inwoners.

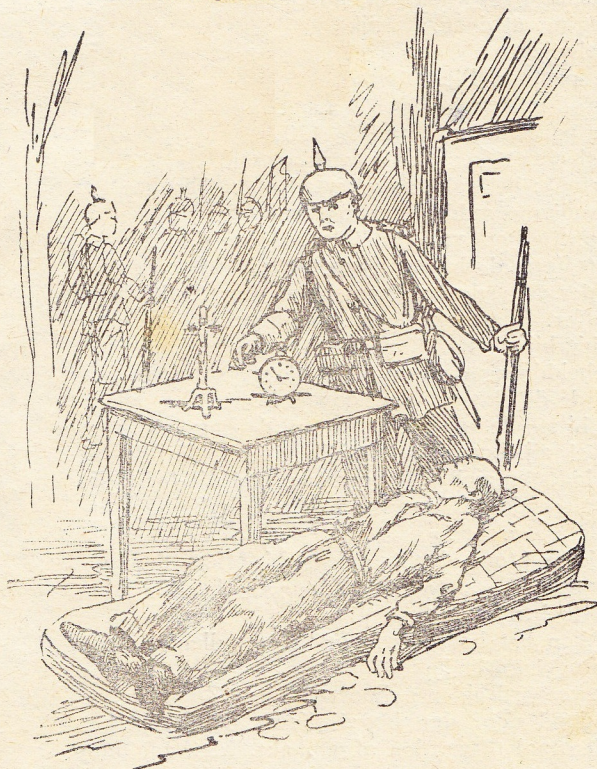
IN 'T KANTON WAULSORT.

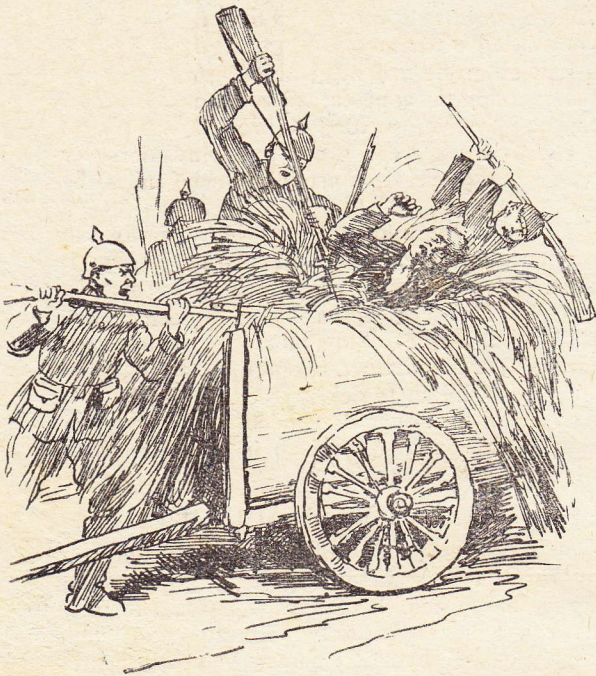
Ook hier werden de huizen door de veldgraven verwoest, de kelders geledigd, gedronken en gebrast en alle kostbaarheden geroofd. Tijdens hun misdadig werk vonden zij in een huis een grijsaard te bed. Zij nemen hem op, dragen hem buiten, plaatsen naast hem een tafel en een kruisbeeld. Een wakker wordt gevonden, en een wat Fransch hakkkelende Mof zegt hem lachend:

« Horloge voor u. Gij zien uur waarop gij sterft! »

De grijsaard bezweek een paar dagen later aan zijn marteling.

Het wordt een lange, droeve reeks van dorpen die leden bij den intocht der vandalen: Silenrieux, Yves-Gomezée, Hanzinelle, Hansine, Somzée branden. De rook en de vlammen verwekken uren in het ronde angst en woede. Te Somzée was een

Turco van het Fransche leger afgedwaald en verschool zich in een met stroo geladen kar, vastbesloten zijn leven duur te verdedigen. Daar verschijnt de vijand, plunderend, drinkend, etend zooals alleen Duitschers dat kunnen. Koel mikt de Turco. Generaal prins Frederik von Saksen-Meiningen valt uit het zadel. Een stond nadien wordt zijn zoon doodelijk gekwetst van zijn paard geschoten.

Razend zoeken de Duitschers den schutter op, vinden hem op de kar en vermoorden den dapperen Turco.

Sorinnes, zes kilometer ten Oosten van Dinant, onderging al de gruwelijkheden der barbaarsche handelwijze.

De pastoor Piette werd onderworpen aan de laagste mishandelingen, alsmede verscheidene zijner parochianen. Van de 120 huizen bleven er nog slechts 5 recht. De kerk was in een treurigen staat: het tabernakel werd opengebroken en de bandieten vulden het met vuiligheid.

Spontin had veel te lijden. Meer dan vijftig slachtoffers, de burgemeester aan het hoofd, vielen hier aan de barbaarscheid der Duitschers ten offer. Een tooneel van ongehoorde wreedheid had hierbij plaats. Een officier van 23 jaren onderscheidde zich hierbij. Hij sloeg, stampte, beledigde de slachtoffers zooveel het in zijn macht was, hitste de soldaten aan, om de ongelukkigen zooveel zij konden te mishandelen. Hij beval deze laatsten zich plat op den grond uit te strekken, tierend: « Gij gaat allen met de bajonet afgemaakt worden! »

Iederen stond dachten de slachtoffers den genadesteeke te ontvangen. Maar de helsche Mof beval lachend:

« Allen het hoofd omhoog! We zullen u maar den kogel geven! »

De veroordeelden gehoorzaamden. Zij verkozen den dood door den kogel, liever dan door het koude staal te worden afgemaakt. Men zag hun

lijkkleurig gelaat verheffen, den doodsangst in de oogen.

Wanneer deze geraffineerde foltering lang genoeg heeft geduurd, zegt de bandiet steeds lachend en hoonend:

« Zoo is 't goed! Zet u thans neder. We zullen er nog maar wat mede wachten! »

Intusschen geeft hij een wenk aan zijn beulen, die de sukkelaars beginnen te schoppen en met de kolven der geweren te bewerken.

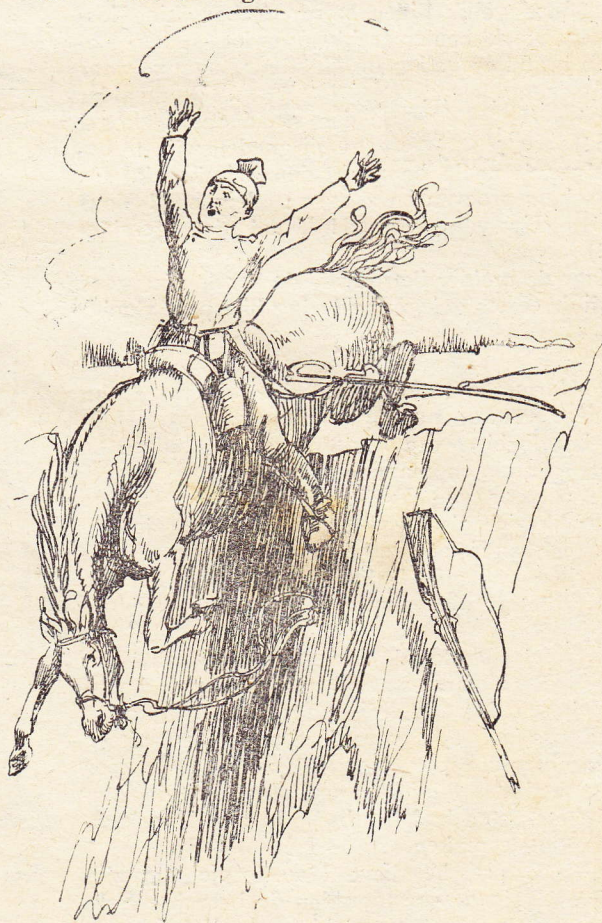
De wreedheid der Duitschers heeft niets menschelijks meer. 't Zijn echte helhonden, en men gruwet bij de lezing, hoe ongelukkig onze Waalsche broeders er aan toe waren.

Intusschen donderen van berg tot berg de kanonnen en hooren de bedroefden de kogels boven hun hoofd huilen. De Franschen moesten ook hier wijken en de Duitschers lieten Spontin in bloed en puin achter.

In de na'ijheid van Spontin ligt Evrehailles. Van af den 15ⁿ Augustus doet het kanon alle huizen schudden. Den 16ⁿ worden de straten doorloopen door Franschen en uhlanen. Den 17ⁿ vallen de obussen in het dorp, maar, behoudens een rechtmatigen schrik, komt men er nogal goedkoop van af.

In den naniddag komen uhlanen verkennen.

« Wij hebben dezen morgen uw dorp beschooten, zeggen zij, uit wraakneming, omdat een vr'schutter een der onzen heeft neergelegd. » Er was inderdaad een Duitscher gedood, maar door een Franschen kogel.

De Maas te Yvoir.

De overste der patroelje eischt een gids op, om hem naar Crupet te brengen. Niemand roert. Op hetzelfde oogenblik komt een jongetje, Jules Kinif, aangefietst.

« Dat is juist mijn mannetje, zegt de overste. Hé kleine, breng ons eens naar Crupet! »

De knaap weigert aanvankelijk, maar eensklaps gaat een licht in zijn oogen op, en toen de overste, woedend geworden, hem te lijve wil, vraagt hij onnoozel weg:

« Is het naar Crupet dat ik u brengen moet? »

« Jawoll, nach Croupette! »

Kinif spring op zijn fiets, maar in plaats van naar Crupet, rijdt hij Oostwaarts, naar Yvoir, waar hij weet de Franschen te liggen. De ruiters gaan hem achterna. Te Yvoir ratelt geweervuur. De knaap schuift bliksemsnel in een gracht. De Duitschers huilen, willen vluchten, maar het is te laat. Vijf worden er neergelegd, de anderen steken de handen omhoog, geven zich over. Een enkel geeft zijn paard de sporen en ontvlucht vierklauwens. De ruiter rijdt in de richting eener steengroeve: een groot gat gaapt voor hem, een diepte van dertig meter. Recht in de stijgbuigels slaat de Duitscher de armen in de hoogte. Een stond later kletteren paard en ruiter in den afgrond, vormen slechts één bloedklomp.

De jonge Kinif loopt naar de roodbroeken, roepend: « Vive la France! ». De Franschen aanhooren zijn verhaal en de overste kust den braven, dapperen jongen op beide wangen.

Evrehailles heeft het moeten bezuren. De helft van het dorp werd door de Duitschers in asch gelegd en twee inwoners werden gefusilleerd.

Te Dorinne, zelfde baldadigheid. De Duitschers steken het kasteel van M. Thibaut, voorzitter van de rechtbank van eersten aanleg te Namen, in brand, na het eerst zorgvuldig geplunderd en den wijn geroofd te hebben. Een der officieren beschuldigt den eigenaar zelf het vuur te hebben aangestoken.

« Onmogelijk! antwoordt een der dorpelingen. De heer Thibaut bevindt zich op dit oogenblik te Namen! »

« Dan was het zijn zoon! »

« Hij heeft geen zoon, maar wel een schoonzoon, de heer E. de Thysebaert. »

De Maas van Dinant tot Givet.

« Die heeft het gedaan! » wedervoert de officier triomfantelijk.

« Onmogelijk! » klinkt het nogmaals. « De schoonzoon strijdt in het Belgische leger! »

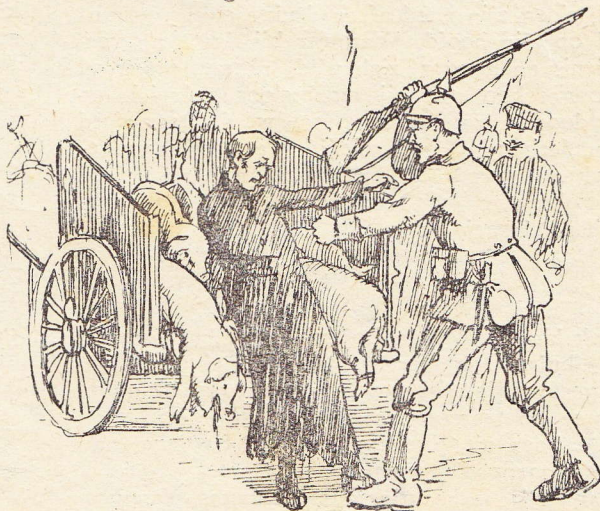
De officier trekt af.

De gemeente wordt gebrandschat. Drie- en dertig duizend frank moet er worden geteld. Daarop werden verscheidene inwoners gemarteld, en bijzonder pastoor Servais, een ouderling van zeventig jaren, werd hier tot het mikdoel der Duitsche baldadigheden genomen. Hij werd bont en blauw gestampt en geslagen, en toen hij niet meer kon, wierp men hem op een met zwijnen gevulde kar.

TE YVOIR.

Iedereen kent het lieve dorpje Yvoir (bij Dinant), gelegen op den rechteroever der Maas, met zijn zomerhuisjes, bebloemde statie, zijn bootjes, visschers, zijn toeristen en steengroeven.

De 28e Augustus werd voor zijn inwoners de martelaarsdag.

Honderdtwintig duizend Sakkers, onder 't bevel van generaal von Hausen, waren dien dag verzameld langs de Maas, van af Yvoir tot Hastière. Hun doel was den linkeroever te bemeesteren, die slechts door de 51e divisie der Fransen, onder generaal Bouttegourd, werd verdeeld. Ondanks den heldenmoed onzer bondgenooten, moesten zij voet voor voet wijken, en des avonds kon de vijand den linkeroever bereiken. De nederlaag der Fransen ware in een katastroof ontwaard, zoo de brigade van generaal Mangin niet in allerhaast ware bijgesprongen en de Duitschers te Onhaye verschrikkelijke verliezen toebracht.

Generaal von Hausen, verrast, onkundig over de troepen die voor hem lagen, was besluiteloos en durfde niet verder te rukken. 't Garnizoen van Namen en het 5^e Fransche leger, dat met omsingeling bedreigd was, had zich kunnen loswerken en was gered. Maar de taktiek van generaal Mangin, toen hij in de Maasvallei de Duitschers ter plaatse nagelde, zou aan de arme bevolking der bezette dorpen duur te staan komen.

Al de inwoners van Yvoir, die niet gevlucht en ten getale van 300 waren, werden in de kerk opgesloten, waar zij tot den volgenden dag verbleven. Zij kregen geen voedsel, werden geslagen en gebrutaliseerd. Den 25ⁿ werden zij naar Warnant, Denée en Stave gebracht en moesten een weg van 60 kilometer afleggen. In deze laatste plaats aangekomen, werden zij tegen een muur geplaatst, en men zegde hun, dat zij zouden gefusilleerd worden. Men kan de droefheid van deze uitgeputte menschen begrijpen. Juist zou men tot de groote slachting overgaan, toen een bode toesnelde en van hoogerhand bevel bracht de moordderij niet uit te voeren.

De driehonderd man werden dadelijk in vrijheid gesteld, behalve de pastoor en de burgemeester. Met een zestigtal gevangenen van Spontin werden zij onder vloeken en stampen naar Roly (bij Mariembourg) gejaagd. Pastoor Grégoire was vooral de zondebok. Geen enkele foltering werd hem gespaard. Men spuwde hem in 't gelaat, schold hem voor zwijphond, stampte hem, sloeg met de kolven der geweren op zijn hoofd, schouders en rug, priemde de bajonet door zijn huid, sloeg zijn hoed af en drukte een vrouwenhoed op zijn hoofd. Wanneer hij, lam van vermoeienis en honger, zich wilde neerzetten, werd hij ongeschoot tot hij machteloos neêrviel, en voor dood in een put geworpen werd. Daar werd hij naderhand door medelijdende handen opgebeurd en gered. De troep Spontinaren werd den volgenden dag, drie kwart dood van vermoeienis, losgelaten.

TE GROYNNE.

Ook hier hielden de Duitschers op hun gewone wijze huis. Ook hier was het beruchte: « Man hat geschossen! » het voorwendsel om brand te stichten en te moorden.

Een boer uit Evelette werd te Groyne aan een lantaarnpaal opgehangen.

Dank zij de krachtige tusschenkomst van pastoor Donneux, welke den Duitschen generaal op

de knieën genade voor de onschuldigen afsmeekte, werd, ten slotte, bevolen het vandenwerk te beperken.

Kort daarop klonk echter een schot. Officiëren liepen opgewonden bij Florent Lambotte binnen. Deze loochende niet dat er geschoten werd, maar toonde hun een Duitsch soldaat, die ginds een kogelhuls uit zijn geweer haalde. Hij had een... kip doodgeschoten! De officieren brachten den soldaat bij den kolonel, welke hem een flinken trap onder zijn broek gaf.

TE FALISOLLE.

Op Vrijdag 21 Augustus stietten de troepen van von Klück, die de Samber poogden over te steken, op de Fransche voorhoede. Schermutselingen grepen plaats, weldra door den eersten inze van den Samber-slag gevolgd. Het gevechts-terrein strekte zich hoofdzakelijk over de grondgebieden van Velaine, Auvélais, Taminés en Arsimont uit. Eerst tegen elf uur 's avonds liep de aktie ten einde, om 's anderendaags, ten drie uur, 's morgens, verwoederd nog dan den vorigen dag, te hernemen. De Fransche aftocht stelde aan dezen strijd tegen 5 uur 's namiddags een einde.

De Duitschers kregen daardoor de rivier-overgangen in handen. Zij overstroomden de daaraan

palende gemeenten met hunne troepenmassa's en gedroegen er zich met ongekende wreedheid.

Wij hebben reeds de gruwelen van Tamines beschreven. Ook Falisolle, dat feitelijk de voortzetting van Tamines is, kreeg er zijn deel van.

Een aantal inwoners werden uit hunne kelders gesleurd en naar Tamines gevoerd, waar een twaalfstal — onder wie de burgemeester — doodgeschoten werden. De apotheker Demanet wordt neergeschoten op 't oogenblik dat de woestaards zijne woning poogden binnen te dringen en hij zich aanbood om de gewonden te helpen. Jonet, die een Fransch gekwetste naar de ambulancie der Zusters voerde, kreeg een kogel in de borst, welke zijn dood tengevolge had.

De verwoede plunderingen en het vuur deden ondertusschen hun werk. Wat niet werd gestolen noch kon worden gebruikt, werd moedwillig beschadigd en voor het gebruik onmogelijk gemaakt.

De Zusters hadden van het Duitsche geterg te lijden. Den 26ⁿ richtten zij een ambulancie-dienst in, waar weldra 145 Franschen liefderijk verzorgd werden. Eenigen tijd nadien krijgt de inrichting het bezoek van Duitschers, en daar deze er geen gewonde Duitschers aantreffen, halen zij hun revolvers te voorschijn, onder het uiten van vreeselijke bedreigingen.

Daarbij bleef het, gelukkig; 26 Franschen overleden in deze ambulancie, terwijl een tweehonderdtal op het slagveld tijdens de gevechten van den 21ⁿ en 22ⁿ Augustus waren gebleven.

TE ASSESSE.

Assesse ligt op 17 km. ten Z.-O. van Namen, op de lijn Namen-Aarlen, en telt 1300 inwoners.

Tot op den 15ⁿ Augustus herbergt Assesse een detachement soldaten van het Naamsch garnizoen; 60 Fransche dragonders komen dit versterken.

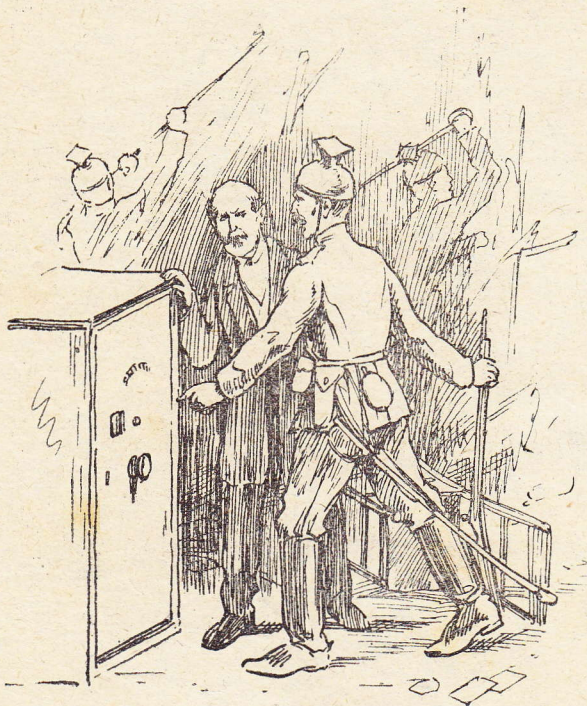
De Duitschers wagen dan een overval. Uit het bosch van Florée verschijnen er een veertigtal, die naar het station oprukken. De trein van acht uur is net binnen. Onmiddellijk springen een twaalfstal uhlanen op de spoorbaan. De machinist en de statieoverste worden door doodsbedreigingen in bedwang gehouden. De Duitschers blusschen ondertusschen den lokomotief-oven, maken zich van den zak met spoedberichten meester, laten enkele meters spoor vóór en achter den trein springen, dringen in het kantoor van den overste, laten de brandkast openen, die leeg is, vernielen de telegraaf- en telefooninstellingen en verdwijnen dan in galop.

Een Fransche patroelje wordt gewaarschuwd. Deze achtervolgt den vijand, die in de hoeve van Jassogne verscholen zit. Een kort gevecht wordt geleverd. De Duitschers weten echter te ontkomen. Een hunner is gekwetst, maar kan met de zijnen vluchten. Onze lansen maken een tiental Duitsche paarden buit.

Wat later worden uit de richting van Ciney 25 Duitschers gemeld, welke naar Assesse oprukken. De lansen leggen zich in hinderlaag. Het vijandelijk groepje nadert: «Vuur!» En oogenblikkelijk klinken de schoten. Ook ditmaal ontkomt de vijand. Slechts één hunner, wiens paard gedood is, wordt gevangen genomen. Deze is dood-op en vraagt herhaaldelijk te mogen slapen.

Onze soldaten achtervolgen de vluchtenden. Onderweg stooten zij op het lijk van den leider van het Duitsche groepje en d't van twee soldaten, waarvan de een zich een kogel door het hoofd heeft geschoten, uit vrees gevangen te worden genomen.

Tot op den 20ⁿ Augustus gebeurden er geen nieuwe incidenten. Dien dag echter brandde Sponlin en ontving het kasteel van baron Vermeulen

de Mianoye, dat zich halfweg Assesse en Spontin bevindt, het bezoek van een Duitsche patroelje. Op het kasteel bevonden zich op dat oogenblik de onderpastoor en een inwoner van Assesse.

Hoe te ontkomen? Beiden verlaten het kasteel, en zullen langs verschillende wegen Assesse veilig pogen te bereiken.

De onderpastoor neemt zijn brevier, gaat, al lezende, kalm op weg, en slaagt er in de posten te passeeren. Eerst dan bemerkt hij, dat hij zijn brevier... het onderste-boven in de hand houdt!

Doch nieuw gevaar dreigt. Twee uhlanen versperren den weg en houden hem als gijzelaar aan. De onderpastoor is woedend, maar blijft uiterlijk even kalm. Hij wordt naar het kasteel teruggevoerd.

Onderweg beproeven de Duitschers een gesprek met hem aan te knopen. Hij antwoordt slechts met een kort « ja » of « neen ».

Dan vraagt een van zijn geleiders of hij Duitsch spreekt.

« Ja », antwoordt de geestelijke, « maar nu niet meer! »

« So, en waarom niet? »

« De dokter heeft het me verboden. »

Groote verbazing van de Duitschers, en een hunner vraagt hem:

« Waarom dat? »

« Omdat het mijn keel stukscheurt », luidde het ernstig uitgesproken antwoord.

Eerst in den namiddag werd de onderpastoor vrijgelaten.

De Duitschers waren intusschen in grooten getale komen opzetten. Des anderendaags wordt hun aandacht getrokken door een kabel, die tusschen den kerktoeren en een naburig huis gevestigd is. Zij haasten zich naar boven, meenend op het spoor van een gevaarlijke samenzwering te zijn. En wat vinden ze? Een groote voorraad

spek, hesp, koffie, suiker en jenevertlesschen. De vreugde der Duitschers is groot, zoo groot, dat een hunner ze niet bedwingen kan en door het dakvenster luid naar zijn kameraden beneden aan den toren roept:

« Jambons pastour! » (Hespen van den pastoor.)

Te Assesse heeft men nog lang daarna over deze « jambons pastour » pret gehad, want het waren natuurlijk niet de hespen van den pastoor, maar wel van enkele kruideniers, die ze in den kerktoeren verstopt hadden, hopend ze aldus aan de vraatzucht der Duitschers te onttrekken.

Assesse heeft van deze eerste kennismaking met de Duitschers slechts den grappigen kant meegemaakt. Ook het volgende willen we nog even aan onze lezers vertellen. Op 't kasteel van baron d'Ahérée werd een ezel opgeëischt. Des anderendaags komt echter de ezel geheel alleen terug. De Duitsche officier is verstandig genoeg om er over te lachen, en zegt tot den baron dat zijn ezel zeer vaderlandslievend is, daar hij voor de Duitschers weigert te werken. Waarop de baron droogweg vraagt, of men langoor daarom niet zou fusilleeren?

TE ERMETON-SUR-BIERT.

Ermeton-sur-Biert ligt op de spoorlijn van Dinant naar Tamines, 20 Km. ten W. van Dinant, en bezit een bevolking van 620 zielen.

De vreeselijke slagen, die de Duitschers aan de forten van Namen op den 20ⁿ en 21ⁿ Augustus toebrachten, alsmede de drukking, die zij op het Samber-front van Namen naar Charleroi uitoefenden, deden al spoedig hun invloed op het tusschen-Samber-en-Meuse gebied gelden.

Den 23ⁿ Augustus werden de Fransche troepen gedwongen den terugtocht te aanvaarden. Te Ermeton bleven slechts enkele honderden Belgische soldaten van het 8^e, 10^e en 13^e linie over. Zij hadden tot opdracht het te snelle oprukken van den vijand te belemmeren en den aftocht te dekken.

Onder den indruk dezer gebeurtenissen, nam het grootste gedeelte der bevolking de vlucht. Te Ermeton bleven nog slechts de gravinnen de Villermont, enkele dorpelingen en de pastoor, die weigerde heen te gaan.

Bij den dageraad van den 24ⁿ rukten de Duitsche voorhoeden Ermeton binnen. Onmiddellijk ontbrandde de strijd. De onzen gedroegen zich ongemeen dapper en legden het wapen slechts neer, na meer dan zeshonderd vijanden buiten gevecht te hebben gesteld.

Ermeton moest voor dezen tegenslag boeten: 83 woningen werden vernield; een inwoner werd te Furnaux, een ander te Couvin gefusilleerd, terwijl eene geheele familie te Surice als slachtoffer viel.

TE METTET.

Te Mettet, ten Westen van Ermeton, werden twee inwoners gefusilleerd en 10 woningen verwoest.

TE JEMEPPE-SUR-SAMBRE.

Op 17 Km. ten Westen van Namen, op de spoorlijnen van Charleroi naar Namen en Tamines naar Gembloux, ligt Jemeppe-sur-Sambre, een gemeente van 3.500 inwoners.

Op 21 Augustus, om 1 uur 's namiddags, verschenen er de Duitschers, opgewacht langs den rechteroever der Samber door een handvol Fransche soldaten.

De Duitschers begonnen onmiddellijk te plunderen en gijzelaars, gekozen onder de notabelen van het dorp, te nemen. Deze laatsten werden dan als schild voor de Duitsche troepen gebruikt, hetgeen de Franschen verplichtte met schieten op te houden.

's Avonds trokken de Duitschers zich op de hoogten van Velaine terug en sleepten de gijzelaars met zich mee. Een dezer werd gefusilleerd, de anderen werden zeer slecht behandeld. Ook de twee volgende dagen beschutten de Duitschers zich achter de gijzelaars, waarna zij eindelijk werden losgelaten.

Zeven inwoners hebben er het leven bij gelaten. Onder hen bevond zich een arme van geest, die redding in de armen van zijn moeder had gezocht. De Duitsche moordenaars behooren tot het Elisabeth-regiment.

TE WILLERZIE.

Deze plaats maakt deel van het kanton Gedinne uit, bevindt zich op de Fransche grens, ligt op 10 Km. in vogelvlucht van den rechteroever der Maas en telt 700 zielen.

Op Zondag 23 Augustus, om 10 uur 's avonds, greep er een treffen tusschen Duitschers en Franschen plaats. Om 2 uur 's ochtends van den 24ⁿ moesten de Franschen wijken.

De Duitschers wreekten hunne verliezen op de inwoners. Weldra vlamde Willerzie langs de vier hoeken. Op twee huizen na, is het geheele dorp verwoest.

De bewoners werden aangehouden en in een weide gedreven, welke tusschen beide strijdvoerende lag. Op deze wijze zochten de Duitschers dekking. Onnoodig hier bij te voegen, dat de bevolking het slachtoffer aan allerlei mishandelingen en bedreigingen was. Men betreurt twee dooden. Op andere inwoners werd eveneens geschoten, waarbij o.m. de burgemeester en zijn dochter ernstig gekwetst werden en een grijsaard van 72 jaren den buik geopend werd.

Fransche soldaten werden op beestachtige wijze gemarteld en gedood: een drietal, op zijn minst, wierp men in de vlammen, waardoor zij levend verbrandden.

In de naburige dorpen: Bourseigne-Neuve, Louette-St-Pierre, Bièvre en Gedinne, werd er eveneens geplunderd, gebrand en vermoord. Te Gedinne bood een burger, die op het punt stond met zijn twee zonen gefusilleerd te worden, geheel zijn bezit in bankbriefjes aan, om het leven der zijnen te redden. Met de eene hand nam de Duitscher het geld aan, terwijl hij met de andere een revolver trok, waarmee hij den ongelukkige doodschoot.

TE VELAINÉ.

Velaine ligt op de grens, tusschen Namen en Henegouwen, op 20 Km. in rechte lijn ten Westen van Namen. Vooral het gehucht Prahy had van de Duitsche gewelddenaars te lijden.

Op den 21ⁿ Augustus stooten Duitsche uhlanen, in de nabijheid van Prahy, op een Fransche ruitersj-patroelje. Twee Duitschers schieten er het leven bij in.

De uhlanen vluchten naar Prahy, waar zij zich bij de intusschen aangekomen troepen aansluiten.

Verschillende slachtoffers hebben wij ook hier aan te stippen, terwijl geen enkele woning, van de dertig die Prahy telde, recht is blijven staan.

TE ARSIMONT.

4 Km. ten Oosten van Tamines bevindt zich Arsimont. Hier werd verwoed gestreden. Een duizendtal dooden — zoo Duitschers als Franschen — bleven tijdens den slag van 22 Augustus op het strijdtoneel liggen. Ook hier moesten de Franschen voor de Duitsche overmacht wijken.

Te Arsimont vielen 9 slachtoffers; 130 huizen werden in asch gelegd, een veertigtal waren reeds door de beschieting vernield. Evenals in zooveel andere omstandigheden, moesten burgers als schild dienen.

TE AUVELAIS.

Op 21 Augustus, in den vroegen morgen, verschenen de Duitschers uit de richting van Velaine, in de omgeving van Auvelais, een groot nijverheidscentrum, niet ver van Tamines. Het kostte hun heel wat verliezen om zich van La Sarthe, een der wijken van Auvelais, meester te maken. De Franschen trokken systematisch terug, daalden van de hoogten van La Sarthe naar Auvelais af, en wachtten, ten slotte, den vijand op den rechter Samberoever af.

Tegen den middag slaagde deze er in Auvelais binnen te dringen. Terwijl de straatgevechten in vollen gang waren, begonnen reeds de gruwelen.

Een der eerste slachtoffers was een vrouw van 25 jaar. Zij poogde te ontvluchten met haar vijfjarig kind in de armen. De kogels troffen echter doel en de vrouw viel ten gronde met verbrijzelde schedel. De moordenaars grepen toen het kind, brachten het bij de bureu en zegden:

« Maman kapout! Kind voor u! »

De Duitsche gewelddenaars vermoordden 52 inwoners, waaronder 6 vrouwen, verscheidene grijsaards en zelfs een kind van 2 jaar; 127 huizen werden verwoest; 200 gijzelaars werden aangehouden en gedurende vier dagen en vier nachten op alle mogelijke wijzen mishandeld.

TE SOMME-LEUZE.

Ook Somme-Leuze, gelegen op de groote baan van Marche op Luik en deze van Barvaux-sur-Ourthe naar Andenne, was het toneel van Duitsche gruweldaden.

Verscheidene inwoners werden gefusilleerd en huizen in brand gestoken, terwijl een aantal gijze-

Burgemeester Max.

laars — waaronder de pastoor Hacherelle — naar Duitschland werden gevoerd, waar zij maanden lang gevangen werden gehouden.

XXVIII.

DE BEZETTING VAN BRUSSEL.

Te Brussel waren vele gewonden aangekomen van den slag bij Halen en uit de gevechten rond Leuven, zoodat de hospitalen e vele bijzondere ambulancias vol lagen. Het koninklijk paleis was ook als zoodanig ingericht, evenals het « Volks-huis ».

De bevolking van Brussel leefde nog in de zoete hoop, dat alles goed ging en er voor de bezetting der stad geen gevaar was. De stad was door de burgerwacht beschermd tegen raids van kavalerie-patroeljen; loopgraven en barrikaden versperden de hoofdwegen.

Maar 't ging niet goed. We hebben gezien hoe ons leger op Antwerpen terugtrok.

Den 27ⁿ Augustus, om 5 uur in den namiddag, verliet de Koningin met haar kinderen Brussel, om zich naar Antwerpen te begeven. Ook de regeering ging heen.

De minister van oorlog verspreidde de volgende mededeeling :

« In strijd met de wenschen van den wetgever van 1859, is de regeering te Brussel gebleven gedurende het oorlogstijdperk, waarin ons leger alleen tegenover den vijand stond. Nu de bevriende legers op ons grondgebied zijn, is de regeering van oordeel, dat zij haar zetel naar Antwerpen overbrengen kan, volgens den wil van hen, die onze groote versterkte positie oprichtten. Niet dat de gebeurtenissen ernstiger zijn dan voorheen. Integendeel kunnen we een nieuw succes onzer troepen melden, die door de Fransche ruitery gesteund worden. Maar daar de overgang normaal moet geschieden, zonder de minste onderbreking in de uitoeening der soevereiniteit, is de regeering van meening, dat het verkieslijk is de diensten van verscheidene ministerie's nu te verplaatsen.

Terwijl hun gezinnen in de hoofdstad blijven, zullen dus verscheidene ministers te Antwerpen vertoeven, waar de oorlogsdiensten beter op hun plaats zullen zijn, terwijl het leger in 't veld is.

Volgens den wensch der regeering, vestigen H. M. de Koningin en de prinsen zich in het koninklijk paleis te Antwerpen, terwijl onze Koning te midden onzer wakkere soldaten vertoeft.

Op verzoek der regeering, zullen verscheidene Staatsministers, bijzondeijk zij der oppositie, zich voorloopig te Antwerpen vestigen. »

De waarheid werd voor Brussel dus nog verborgen. Men zag de vlag op 't koninklijk paleis neernalen. 't Scheen toch een treurig voorteken.

In den avond van den 19ⁿ Augustus moest de 1° ban der burgerwacht overhaastig langs de Noordstatie vertrekken. De wapens werden in wagons opgestapeld, maar vele verdwenen in het Vergote-dok en in den vijver van Elsene. De schutters moesten naar Aalst-Gent-Dendermonde.

Burgemeester Max liet de loopgraven vullen en de barrikaden wegnemen. Brussel zou niet verdedigd worden en moest den vijand dus ook niet 't minste voorwendsel laten om gewelddadig op te treden.

De opperbevelhebber van het 4° Duitsche legerkorps, generaal von Bülow, liet aan de overheden van Brussel weten, dat zijn troepen, op hun weg naar Frankrijk, den 20ⁿ Augustus door Brussel zouden trekken. Hij dreigde met de heele vernieling der stad, indien de burgerij blijk gaf van vijandelijke gevoelens, en eischte 100 gijzelaars, buiten den burgemeester en de gemeenteraad.

Den 19ⁿ Augustus las men op de muren der stad Brussel een p'akbrief van burgemeester Max, waarin deze de komst der Duitschers meldde.

De magistraat, die van 't eerste oogenblik af zulk een fiere en waardige houding aannam, waar-schuwde zijn stadsgenooten tegen alle paniek. De gemeenteeoverheden, zoo meldde hij, zouden op hun post blijven. De burgemeester herinnerde dan de burgerij aan haar plicht, den vijand geen inlichtingen te geven en zich te hoeden voor spionnen. Hij verzocht hun de misbruiken te willen melden, en beloofde :